

УДК 330.3:338.4:658

Дуб Богдана Станіславівна,
аспірантка кафедри менеджменту
та економічної безпеки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна
e-mail: b.dub@ukr.net

ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

***Анотація.** Розкрито сутність економічної безпеки підприємств в контексті сучасних досліджень. Наведено класифікацію наукових підходів, висвітлено особливості їх використання у теоретичних дослідженнях та господарській практиці. Підкреслено, що наявність великої кількості підходів до визначення «економічна безпека підприємства» не сприяє кращому розумінню сутності поняття – навпаки, розпорошується увага наукової спільноти, що, зокрема, не сприяє детальному вивченню феномену економічної безпеки підприємства в практичному аспекті. Сформовано авторський підхід до визначення даної дефініції, а саме: за сутністю економічна безпека підприємства має триєдиний зміст – стан захищеності від загроз, дисципліна менеджменту та міжгалузева наука, які знаходять практичне застосування в управлінській діяльності суб'єктів господарювання.*

***Ключові слова:** економічна безпека підприємства, наукові підходи, ресурсно-функціональний підхід, гармонізаційний підхід, конкурентний підхід, стійкісний підхід, захисний підхід, вартісний підхід, узагальнюючий підхід, систематизація, багатofункціональні підходи, вузькофункціональні підходи.*

Постановка проблеми. Економічна безпека підприємства є складником ієрархічного поділу «економічна безпека держави-регіону/галузі-підприємства-особи», що, своєю чергою, формує національну безпеку. Через це вказана економічна категорія потребує всеохоплюючого теоретико-методичного аналізу, адже нині немає стрункої системи визначень та методик, які були б загальноприйнятими. Про відсутність єдиного підходу у дослідженні економічної безпеки підприємства свідчать наукові протиріччя щодо самої сутності поняття, його природи, гарантування захисту від ризиків та загроз, їх своєчасного попередження, розробки ефективної системи забезпечення економічної безпеки на рівні підприємства тощо. Важливість створення уніфікованого теоретичного базису підтверджують не лише потреби економічної теорії, а й систематичні запити практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і прикладним питанням економічної безпеки підприємств присвячували свої роботи такі закордонні економісти, як Д. Ламберт, Р. Нолан, Р. Пайк, Л. Парнас, Г. Рейд, К. Уайтт, Т. Аллісон, К. Жюнгляр, Дж. Найт, Г. Фостер, та ін., серед вітчизняних фахівців – О. І. Барановський [4], О. С. Власюк [1], З. С. Варналій [32], В. М. Гесць, В. І. Мунтіян, Г. А. Пастернак-Таранушенко, Г. В. Козаченко [9], Ю. С. Погорелов [19], О. М. Ляшенко [16], О. В. Ілляшенко, П. Я. Пригунов, Т. Г. Васильців. Автори дотримуються різних точок зору щодо сутності економічної безпеки підприємств, використовують численні підходи та концепції. Критичним недоліком в теоретичному вивченні економічної безпеки підприємства є звуження даного поняття до фізичної безпеки та захисту комерційної таємниці, що було характерне для початку 90-х рр. минулого століття і досі трапляється у сучасних дослідженнях.

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Безсумнівно, що вчений послуговується тим визначенням поняття, яке відповідає цілям його дослідження, утім наявність великої кількості підходів до визначення «економічна безпека підприємства» не сприяє кращому розумінню сутності поняття – навпаки, розпорошується увага наукової спільноти, що, зокрема, не сприяє детальному вивченню феномену

економічної безпеки підприємства в практичному аспекті. Тож у сучасних умовах господарювання необхідні узагальнюючі наукові роботи, спрямовані на комплексне дослідження сучасних концепцій та напрацювань фахівців у галузі економічної безпеки підприємства.

Метою статті є систематизація сучасних підходів до вивчення поняття економічної безпеки підприємства та формування авторського підходу щодо подальшого дослідження даної категорії.

Викладення основного матеріалу дослідження. Від 2008 р. особливо актуалізувались дослідження з питань економічної безпеки підприємства. Причиною цього є світова фінансово-економічна криза та загальні проблеми функціонування економіки на макро-, мезо- та мікрорівнях. Коло питань, які намагаються вирішити науковці достатньо широке. Власюк О. С. зазначає, що загалом генеза категорії «економічна безпека» базується на таких поняттях, як інтереси, потреби, цінності, цілі, загрози [1, с. 9].

Разом з тим Дехтяр Н. А. та Дейнека О. В. [2, с. 255] підкреслюють, що представлені нині підходи до визначення економічної безпеки підприємства базуються на використанні таких управлінських, економічних та фінансових понять, як: ефективність, результативність, забезпеченість ресурсами, захищеність від загроз та небезпек зовнішнього та внутрішнього середовища, досягнення мети, економічні та фінансові інтереси, економічний та фінансовий розвиток.

Дані поняття використовують і Мойсеєнко І. П. та Марченко О. М.: економічну безпеку визначають як найважливішу якісну характеристику економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови функціонування; стійке забезпечення ресурсами та розвиток, а також послідовну реалізацію економічних інтересів [3, с. 15]. Стійкість визначається необхідною умовою безпеки економічних систем. Навіть часто у науковій літературі поняття безпеки пов'язують з поняттям стабільності і стійкості. Також поняття безпеки взаємопов'язане із поняттям розвиток. Звісно, розвиток неможливий без безпеки – у разі, якщо не попередити загрози економічній безпеці підприємства, не ліквідувати негативні наслідки, стійке зростання та розвиток підприємства не відбудуватиметься, стан погіршиться, можливі криза та банкрутство. Водночас розвиток є передумовою появи нових ризиків.

Першопричина виникнення і розвитку поняття «економічна безпека» – наявність загроз, виявлення і локалізація яких лежить в основі її забезпечення. Однак в економічній науці і офіційних документах і досі залишається відкритим питання про сутність економічної безпеки (що пояснюється її винятковою місткістю і кореляцією з іншими поняттями та категоріями), однозначне загальноприйняте визначення якої уможливило б виявлення її основних сенсів [4, с. 65]

Для того, щоб сповна зрозуміти зміст поняття «економічна безпека підприємства», варто пояснити сутність категорій «економіка» та «безпека».

Економіка є сферою виробництва, розподілу або обміну та споживання товарів і послуг різними агентами в даному географічному розташуванні. Розуміється в найширшому сенсі як «сукупність соціальних відносин, що визначає практичну діяльність і матеріальне забезпечення виробництва, використання та управління ресурсами» [5, с. 53].

Економіка – це дослідження господарських систем, вивчення того, як люди використовують ресурси або вивчення процесу прийняття рішень [6].

Безпека – ступінь опору або захисту від шкоди. Це відноситься до будь-якого вразливого і цінного активу, наприклад, людини, житла, громади, нації чи організації [7].

Безпека має два виміри. Негативний вимір розглядає небезпеку, ризики, загрози і т.д. Позитивний – можливості, інтереси, прибуток тощо. Негативний вимір на державному рівні також запевняє в необхідності мати військову техніку, армію або поліцію. Позитивний стверджує, що необхідними є соціальний капітал, освіта та соціальна взаємодія [8, с. 27].

Таким чином, економічна безпека за термінологічним наповненням – це спроможність суб'єктів соціально-економічної системи (держав, міжнародних об'єднань, регіонів, підприємств, колективів, осіб) гарантувати захист економічного потенціалу від дестабілізуючих чинників (як внутрішніх, так і зовнішніх). У свою чергу, підприємство на сучасному етапі розвитку розглядається в контексті теорії систем, неокласицизму, неінституціоналізму та еволюційного підходу. Козаченко Г. В. [9, с. 93-94] вважає розрізненість теорій щодо сутності підприємства однією з причин, що породжують проблемність дослідження сутності економічної безпеки підприємства.

Використовуючи результати попередніх узагальнюючих публікацій, маємо зазначити такі недоліки великої кількості розрізнених підходів та спроб їх узагальнення:

- немає узвичаєних назв до підходів (наприклад, Фалович А. [10] конкурентний підхід називає комплексним, економіко-правовий – кримінальним, захист від загроз – стратегічним, а стійкісний – системним, з чим не погоджуємося, також ієрархічний та макроекономічний вживаються як синоніми);

- нечітко окреслено методологію підходів (захисний-стратегічний як захист від загроз, захисний-гармонізаційний як захист інтересів);

- не наведено критеріїв, за якими автор віднесений до тієї чи іншої наукової школи (інколи в роботі автора є просто згадка про інші визначення, при цьому його відносять до тих кількох шкіл водночас) [10-16].

Росошанська О. В. підходи, за якими створено методики оцінювання рівня економічної безпеки, тобто найбільш формалізовані, називає метриками [17]. Серед них: захисний (у свою чергу поділяється на спрямований на захист інтересів та захист від загроз, гармонізаційний, конкурентний, ресурсно-функціональний, діяльнісний та компетентнісний). Авторка підкреслює, що дані підходи є ефективними у різних ситуаціях і їх неможливо протиставляти один одному.

Козаченко Г. В. при аналізі підходів [9, с.94-96] визначає т.зв. імперативне поняття – поняття, яке є фундаментом формування понятійно-категоріального апарату підходу. Так, для ресурсно-функціонального імперативним є поняття «ефективність використання ресурсів», у конкурентному – «конкурентоспроможність», у захисному – «загроза» та «захищеність», гармонізаційному – «інтерес підприємства».

Хронологічно підходи можна класифікувати у наступному порядку: інформаційний (з початку 90-х рр. ХХ ст.), ресурсно-функціональний (з 2000 р.), і далі розвивались захисний, конкурентний, гармонізаційний та ін.

Лебедко С. А. зазначає [18], що під ресурсно-функціональний підхід підпадають майже третина визначень. Ресурсно-функціональний підхід можна розділити на безпосередньо сам функціональний (здатність забезпечувати відтворення, економічна безпека як ступінь захищеності, як певний рівень) та ресурсний (стан ефективного використання корпоративних ресурсів).

У роботі Погорелова Ю. С. та Вахлакової В. В. [19] наводиться компаративний аналіз підходів за чотирма критеріями: експлейнарною повнотою, прагматичною цінністю, каузальною та прогностичною повнотою. Оцінки є суб'єктивними (низька-середня-висока), але у загальних рисах на теоретичному рівні з ними можна погодитись: адже справді жоден з підходів не забезпечує належного рівня впевненості у прогнозах, лише процесний та гармонізаційний підходи досить повно відображають причинно-наслідкове пояснення формування та зміни стану економічної безпеки підприємства, тільки захист від загроз та ресурсний підходи, як правило, визнаються найкориснішими у практичному використанні тощо. Автори аргументовано доводять, що з метою якнайповнішого пояснення феномену економічної безпеки підприємства та її практичного забезпечення є поєднання розглянутих підходів. Т.зв. конвергентний підхід (також узагальнюючий, систематизуючий) є поєднанням ключових елементів відомих визначень в одному ємнісному формулюванні. Даний підхід використовували Овчаренко Є. І., Шульженко Л. Є., Фалович А. та ін.

У табл. 1 та 2 зведено інформацію про основні наукові підходи до вивчення економічної безпеки підприємства, їхні особливості та перелік науковців, які їх дотримуються у своїх дослідженнях (автори та прихильники). Аналіз у даному дослідженні загалом проводився на змістовому рівні – як у підходах визначається саме поняття, хоча наведена деяка інформація і про можливості оцінювання та прогнозування, які пропонуються у відомих підходах.

Таблиця 1

**Основні критерії визначення і дослідження економічної безпеки підприємства (ЕБП)
у рамках багатofункціональних підходів**

Назва	Сутність підходу	Особливості використання	Представники
Адаптивний	Здатність швидко подолати загрози або пристосуватися до зміни умов	Реактивний характер реагування, недостатнє врахування суб'єктивного фактору	Гончарова М.Л., Харазшвілі Ю., Купчак П.М.
Вартісний	Основним критерієм ЕБП стає вартість підприємства	Підприємство знаходиться в економічній безпеці, якщо його виробничо-господарська діяльність забезпечує збільшення внутрішньої вартості для власника	Росошанська О., Корольов М., Нізяєва С.
Гармонізаційний	Узгодження інтересів підприємства з інтересами зовнішнього середовища	«Підприємство знаходиться в економічній безпеці, якщо його виробничо-господарська діяльність є прибутковою ... Чим вище рівень дотримання інтересів підприємства, тим більша величина прибутку» - ці ствердження були актуальними, коли головним критерієм діяльності більшості підприємств був прибуток (наприклад, з позиції вартісного підходу основним критерієм стає вартість підприємства).	Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Ляшенко, В. Гусев, В. Дьомін, Б. Кузін
Еволюційний підхід	Захисту потенціалу від негативних факторів	Базується на припущенні, що метою економічної безпеки підприємства є його стабільне функціонування, комерційний успіх, прогресивне використання здобутків науки й техніки, динамічний та поступальний розвиток, збереження потенціалу, рейтингу тощо.	Зубік В. Б., Покропивний С. Ф., Камлик М. І.
Захисний	Реалізація, попередження і захист економічних інтересів підприємства	ЕБП розглядається як захищеність життєво важливих інтересів підприємства переважно від зовнішніх загроз - не враховується вплив внутрішнього середовища на ЕБП; боротьба з загрозами, як така, найчастіше не є метою функціонування підприємства; втрачається бачення перспектив розвитку підприємства	С. Меламедов, М. Бендіков, О. Соснін, П. Пригунов, В. Шликов
Конкурентний/ Ринковий	Конкурентні переваги є запорукою економічної безпеки	Не враховується той факт, що наявність конкурентних переваг без їх використання і реалізації не гарантує підприємству економічної безпеки	Н. Лоханова, В. Белокуров, Є. Раздіна
Ліберальний	ЕБП як міра економічної свободи	Досягається внаслідок узгодження економічних інтересів стейкхолдерів зовнішнього та внутрішнього середовища, який має на меті протистояння загрозам та потребує необхідних ресурсів	Ліпкан В.А.
Макроекономічний / Ієрархічний	Економічна безпека підприємства як частина національної економічної безпеки	Економічна безпека є головною складовою національної безпеки та визначається причино-наслідковим зв'язком між економічною могутністю держави, її військово-економічним потенціалом та національною безпекою.	П. Круш, Г.А. Пастернак- Таранушенко, Д. Ламберт
Процесний/ Активний/ Діяльнісний	Економічна безпека видається у вигляді системи заходів	Сукупність технічних, організаційних, операційних, правових та економічних процесів щодо її забезпечення	Я. Жаліло, В. Мунтіян, Т.М. Іванюта
Ресурсно- функціональний	Ефективне використання корпоративних ресурсів за функціональними складниками	Намагаються уникнути вживання поняття загрози у визначенні ЕБП; ЕБП ототожнюється з самою діяльністю підприємства; дослідження ЕБП має різнобічний характер, вивчаються основні процеси, що впливають на її забезпечення, проводиться аналіз розподілу й використання ресурсів підприємства, розробляються заходи щодо забезпечення максимально високого рівня функціональної складової ЕБП; не згадана можливість використання некорпоративних ресурсів забезпечення ЕБП	С. Ляшенко, Є. Олейников, В. Сенчагов, Т. Кузенко, В. Гусев, В. Дьомін, Б. Кузін
Синергетичний підхід	Ефект синергії досягається завдяки формуванню стану захищеності бізнес-процесів від впливу загроз	Бажаний для підприємства результат впровадження і розвитку заходів економічної безпеки полягає у розширеному відтворенні за мінімальних витрат (при цьому мається на меті саме забезпечення позитивного ефекту синергії, коли $1+1>2$).	Іванюта Т.М., Заїчковський А.О., Шемаєва Л.Г.

Продовження таблиці 1

Назва	Сутність підходу	Особливості використання	Представники
Статичний/ Стационарний	ЕБП як стан	Розглядається у розрізі трактувань: стан виробничої системи, стан економічного розвитку, стан захищеності діяльності підприємства, стан стійкості та рівноваги, ступінь надійності підприємств	Н. О. Підлужна, Є. В. Мізіна, Кракос Ю. Б.
Стратегічний	Стан використання економічного потенціалу та його захищеність від загроз	ЕБП ототожнюється з економічною стратегією підприємства. Розробка спеціального організаційно-управлінського механізму на основі стратегічного управління, що базується на використанні ситуаційного та ресурсного підходів. Орієнтований на досягнення цілей підприємства за умов ризику.	В. Гусев, В. Дьомін, Б. Кузін, Т. Ковальов, Т. Сухорукова
Узагальнюючий/ Синтетичний / Конвергентний	Враховання та узагальнення провідних ідей більшості підходів	Підхід дає змогу використовувати позитивні сторони всіх трактувань, компонувати їх залежно від мети дослідження	А. Шевелев, О. Шевелева, А. Фалович, О. Грунін

Джерело: розроблено автором за [9,10,15,17,20-27]

Вузкофункціональні підходи (табл. 2) найчастіше є дуже спрощеними, адже зведення проблеми економічної безпеки лише до захисту інформації чи фінансової стійкості ігнорує сутність проблеми, не враховує впливу інших внутрішніх та зовнішніх факторів. Забезпечення захисту підприємства має відбуватись за всіма складовими, а не зводиться до гіперуваги над окремими аспектами проблеми.

Таблиця 2

Основні критерії визначення і дослідження економічної безпеки підприємства (ЕБП) у рамках вузкофункціональних підходів

Назва	Сутність підходу	Особливості використання	Представники
Галузевий + Розгляд за формою власності	Розгляд економічної безпеки залежно від галузевих особливостей чи форми власності	Науковці досліджували акціонерні товариства, будівельні підприємства, банківські установи з урахуванням специфічних загроз їх діяльності, що збагачувало наукові розвідки новими даними	Мігус І.П., Зачосова Н.В.
Економіко-правовий / Кримінальний	Протистояння та захист від різного роду економічних злочинів	Даний підхід враховує важливе, але дуже вузьке коло внутрішніх та зовнішніх загроз (крадіжки, шахрайство, фальсифікації, промислове шпигунство і т. д.), що значно знижує ефективність забезпечення ЕБП	О Грунін, С Грунін, Н Капустін
Інформаційний	Зберігання комерційних таємниць	ЕБП розглядається з позиції окремого аспекту його діяльності, що дозволяє провести всебічні й глибокі дослідження лише обраного аспекту діяльності підприємства і показати конкретні шляхи й способи забезпечення економічної безпеки підприємства в тій або іншій сфері його діяльності;	В Ярочкін
Силовий	Забезпечення фізичного захисту працівників, коштів та майна, безперервності бізнес-процесів	Здійснення фізичної охорони та спеціального режиму силами служби безпеки підприємства - надто звужене розуміння функцій та завдань економічної безпеки, невідповідність новим викликам зовнішнього середовища	Духов В.С., Ярочкин В.І.
Стійкісний	Забезпечення збалансованості /рівноваги та стійкості	Виникає відсутність єдиного розуміння ЕБП, що може значно знизити результативність підходів, їх знецінити, хоча у цілому ряді випадків такі підходи можуть принести відчутну користь	К Горячева, С Дубецька, Н Подлужна, В Тамбовцев
Фінансовий	Реалізація фінансових інтересів підприємства	Звуження економічної безпеки лише до захисту фінансових складових діяльності підприємства відволікає увагу управління від інших об'єктів захисту	В Пономарьов, О Радзіна

Джерело: розроблено автором за [9,10,15,17,20-27].

З наведеної у таблицях 1 та 2 інформації стає очевидним, що усі зазначені підходи до трактування змісту економічної безпеки підприємства характеризуються або неповнотою, недомовленістю чи неясністю, що не надає можливості теоретично досконало з'ясувати сутність категорії, або звуженим підходом, за якого втрачається бачення даного явища у межах безпекології. Це найчастіше трапляється через ототожнення чи підміну поняття економічної безпеки підприємства поняттями економічної стратегії, ефективності, конкурентоздатності, стійкості, потенціалу тощо [28].

Погоджуємось з Л.О. Матвійчук, що значна кількість підходів до визначення сутності економічної безпеки підприємства пов'язана зі складністю та синтетичністю зазначеного поняття. Проте виокремлення різноманітних підходів не сприяє кращому розумінню поняття, а ускладнює його вивчення та аналіз [29].

З нашої точки зору, мінімально необхідний набір критеріїв/підходів до визначення поняття економічної безпеки присутній у наступних роботах.

Янковець Т.М. [24, с.69] визначає всього 3 прояви економічної безпеки: статичний (стан захищеності = результат на певну дату), динамічний/діяльнісний (= діяльність підприємства в умовах фінансово-економічної безпеки у короткостроковій та довгостроковій перспективі), відтворювальний (= здатність до вітворення потенціалу та розвитку). За аналогією до класифікації підходів на багатофункціональні та вузькофункціональні, вважаємо вищезазначені ознаки класифікації вартими уваги і погоджуємось з критеріальним наповненням.

До речі, статичному підходу відповідають наступні визначення економічної безпеки підприємства: стан, потреба, умова або вид діяльності (стан підприємства, який описується сукупністю параметрів або характеристик; умова діяльності підприємства; нагальна потреба підприємства; вид діяльності підприємства (сукупність дій, які дозволяють забезпечити або зберегти стан безпеки, якщо взаємодія суб'єкта господарської діяльності із суб'єктами зовнішнього середовища має небезпечний або руйнівний характер); стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз; як захист проти корпоративних злочинів).

Селюченко Н. Є., Климаш В. М. [30] групують 5 підходів (ресурсно-функціональний, гармонізаційний, конкурентний, стійкісний, захисний) у 2 концепції безпеки – як форми розвитку суб'єкта та як протистояння загрозам.

Таким чином, нині існують різноманітні наукові підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства, однак більша частина із них є досить обмеженими, тому що беруть до уваги тільки певні аспекти діяльності та чинники забезпечення економічної безпеки. Найповнішим за змістовим наповненням вважаємо узагальнюючий підхід, який увібрав в себе найкращі риси наявних теоретичних напрацювань.

Ми не поділяємо думку Г. А. Атаманова [31] (хоча ряд науковців наводить його аргументи [9]), який вважає тлумачення економічної безпеки підприємства з використанням поняття «захищеність» неповноцінним, оскільки з аналізу повністю виключені об'єкт, безпеку якого необхідно забезпечити, тобто захистити, джерела небезпеки, а увагу зосереджено на результатах захисту, тобто захищеності. На наш погляд, об'єктом є саме підприємство та його ефективна діяльність – саме це необхідно захищати, джерелами небезпеки виступають внутрішні та зовнішні деструктивні чинники, а маючи за мету кінцевий результат захисту, тобто захищеність, управління та аналіз проходять більш продуктивно.

До того ж, трактування економічної безпеки як стану захищеності набуло популярності в науковому та політичному колі. Це трактування враховують при розробці проєктів концепцій і законодавчих актів з питань безпеки у США, країнах Західної Європи та країнах СНД [32, с.15-16].

Барановський О. І. наголошує на багатоаспектності поняття безпеки, відтак перед вченими стоїть завдання співвіднести одне з іншим ці поняття, визначити їх ієрархію, розкрити їх переходи одне в одне. «Якщо цього не зробити, то створиться видимість суперечливості визначень, навіть якщо кожне з них буде сформульоване правильно» [4]. Натомість зазначене завдання зараз виконане не на належному рівні, справді не маємо усталеної термінологічної бази та теоретичного обґрунтування. Козаченко [9] в ряді своїх публікацій називає дану ситуацію комплементарністю поняття, тобто всі визначення, навіть якщо суперечать одне одному доповнюють теоретичне знання і допомагають зрозуміти сутність цього поняття. Про сучасну суперечливість дефініцій говорить чи не в кожній публікації про економічну безпеку

підприємства, і більшість авторів продовжують створювати різні модифікації наявних визначень. Роботи, де робиться аналіз теоретико-методичного базису методом узагальнення не достатньо чисельні. Загалом, на наш погляд, має місце не комплементарність явища, а еkleктизм, оскільки дана наукова категорія – соціально-економічна, загальноісторична та конкретна (конкретно-історичне соціальне явище), складна, багатофакторна і формує складну полікомпонентну конструкцію.

Прагнучи вирішити проблему неузгодженості визначень, пропонуємо вважати наступну дефініцію найбільш повною: економічна безпека підприємства – це триєдине поняття, яке охоплює:

1) діяльність із забезпечення стану захищеності підприємства від деструктивних чинників (загроз, ризиків, небезпек – внутрішніх та зовнішніх), що виявляється у ефективному застосуванні наявних ресурсів, стійкому розвитку, наявності конкурентних переваг, розумному узгодженню економічних інтересів з інтересами пов'язаних економічних агентів зовнішнього середовища та повній реалізації економічного потенціалу.

2) дисципліна менеджменту, покликана забезпечити ефективну діяльність з управління системою економічної безпеки підприємства та гарантування її належного рівня з використанням підходів стратегічного, ризик- та антикризового менеджменту,

3) міждисциплінарна наука, що вивчає формування економічної безпеки підприємства, процеси її гарантування, досягнення бажаного рівня, систему забезпечення, методи оцінювання.

Отже, за сутністю економічна безпека підприємства має триєдиний зміст – стан захищеності від загроз, дисципліна менеджменту та міжгалузева наука, які знаходять практичне застосування в управлінській діяльності суб'єктів господарювання.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Завдяки систематизації підходів до визначення економічної безпеки підприємства є можливим їх детальніший критичний аналіз, що сприяє ретельнішому вивченню сутності поняття, кращому його розумінню, надалі вдосконалив теоретичний базис, методологію аналізу та систему прикладного застосування в загальній системі управління на підприємствах. Дане дослідження стане основою для майбутньої розробки прикладних питань у сфері оцінювання рівня економічної безпеки й аналізу ефективності системи її забезпечення. Авторське визначення підкреслює багатогранність, багатоаспектність економічної безпеки підприємства як складної економічної категорії та важливість управління нею в сучасних умовах господарювання.

Список використаної літератури

1. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк. – К.: Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008. – 48 с.
2. Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство : колективна монографія / За заг. ред. К. С. Шапошникова та ін. У 2 томах. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. 2. – 420 с. (Дехтяр Н. А., Дейнека О. В. Розділ 3. Стратегії підприємства. Фінансово-економічна безпека підприємства : сутність та механізм забезпечення. – С. 254-266).
3. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. – Львів: Брама, 2011. – 380 с.
4. Барановський О.І. Сутність економічної безпеки / О.І. Барановський // Współpraca Europejska (European Cooperation). – 2015. – № 2(2). – С.59-76.
5. James P. Urban Sustainability in Theory and Practice: Circles of Sustainability / James P., Magee L., Scerri A., Steger M. – London and New York: Routledge, 2015. – 250 p. – P. 53.
6. What is economics? Understanding the discipline [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aeaweb.org/resources/students/what-is-economics>.
7. ISECOM – Open Source Security Testing Methodology Manual (OSSTMM) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osstmm.org/>
8. Navidnia, Manijeh (2009). Societal Security. Iran, Tehran: Research Institute of Strategic Studies (Rahbord). – Pp. 25–29.
9. Козаченко, Г. В. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень / Г. В. Козаченко, Т. М. Адаменко // Науковий Вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2015. – №1 (69). – С. 90–95.

10. Фалович А. Дослідження сучасних напрямків визначення сутності економічної безпеки підприємства / А. Фалович // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2013. – Вип. 1 (8). – С. 271–278.
11. Білоус Я. Аналіз підходів до визначення поняття «Економічна безпека підприємства» / Я. Білоус // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2011. – № 23(II). – С. 241–247.
12. Мельникова К. Сучасні управлінські підходи до визначення сутності поняття «Економічна безпека підприємства» / К. Мельникова // Економіка Крима. – 2011. – № 4(37). – С. 167–170.
13. Дмитрієв І. А. Визначення сутності економічної безпеки підприємства / І. А. Дмитрієв, К. О. Федотова // Економіка транспортного комплексу. – 2010. – Вип. 16. – С. 55–62.
14. Ігнашкіна Т. Б. Економічна безпека підприємства та її трактування у наукових працях [Електронний ресурс] / Т. Б. Ігнашкіна, А. Л. Шатохін // Матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. [«Забезпечення економічної безпеки виробничих систем за умов розвитку конкуренції»], 2013. – Режим доступу : http://mev.hnu.com/load/2013/3_zabezpechennja_ekonomichnoji_bezpeki_virobnichikh_sistem_za_umov_rozvitku_konkurenciji/33-1-0-176.
15. Білошкурська Н. В. Теоретичні аспекти економічної безпеки підприємств / Н. В. Білошкурська, М. В. Білошкурський // Сталій розвиток економіки. – 2013. – № 2. – С. 85–89.
16. Ляшенко О. М. Аналітичний огляд сучасних підходів до визначення сутності економічної безпеки підприємства / О. М. Ляшенко // Вісник Запорізького національного університету. – 2014. – № 1(21). – С. 254–263.
17. Россошанська О. В. Сутність економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств з позиції різних зацікавлених сторін у контексті вартісного підходу до управління / О. В. Россошанська // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – №2 (42). – С. 136–144.
18. Лебедко С. А. Систематизація теоретичних підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства» / С. А. Лебедко // Ефективна економіка. – 2015. – № 11.
19. Погорелов Ю. С. Передумови формування конвергентно-прагматичного підходу до розуміння економічної безпеки підприємства / Ю. С. Погорелов, В. В. Вахлакова // European cooperation. – 2016. – №5(12).
20. Коваленко О. В. Підходи до визначення поняття економічної безпеки підприємства / О. В. Коваленко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Вип. 1. – С. 65–72.
21. Логутова Т. Г. Економічна безпека підприємства: сутність, завдання та методи забезпечення / Т. Г. Логутова, Д. І. Нагаєвський // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності = Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property : збірник наукових праць / ПДТУ. – Маріуполь, 2011. – Т. 2. – С. 204–207.
22. Нікітіна А. В. Розвиток теоретичних засад економічної безпеки підприємства / А. В. Нікітіна // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталій розвиток економіки». – 2011. – № 3. – С. 82–85.
23. Набиванець І. Р. Етимологія та сутність категорії «економічна безпека» / І. Р. Набиванець // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.4. – С. 371–377.
24. Янковець Т. М. Взаємозв'язок потенціалу, економічної безпеки та розвитку економічних систем / Т. М. Янковець // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 9 (171). – С. 66–73.
25. Трухан О. Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами / О. Л. Трухан // Вісник Хмельницького національного університету / Економічні науки. – 2010. – № 1. – Т. 2. – С. 29–35.
26. Бровкіна Ю. О. Підходи до вивчення поняття економічної безпеки підприємства / Ю. О. Бровкіна // Економіка: реалії часу. – 2015 – №1 (17) – С. 122–128.
27. Остроухов О. В. Порівняльна характеристика підходів до визначення змісту економічної безпеки підприємства / О. В. Остроухов // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2013. – № 1. – С. 47–53.
28. Рудковський О. В. Структура системи економічної безпеки підприємства / О. В. Рудковський // Вісник Національного транспортного університету. – 2014. – № 29(2). – С. 93–99.
29. Матвійчук Л. О. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства» / Л. О. Матвійчук // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2012. – № 5 (230). – С. 50–54.
30. Селюченко Н. Є. Економічна безпека підприємства як результат реалізації антикризових заходів / Н. Є. Селюченко, В. М. Климаш // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2012. – № 749 : Логістика. – С. 260–265.
31. Атаманов Г. А. О необходимости новых подходов к исследованию феномена экономической безопасности / Г. А. Атаманов, А. Ф. Рогачев // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки. – 2009. – № 1(71). – С. 320–325.
32. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: Монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, С. О. Сасенко. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.

References

1. Vlasyuk, O.S. (2008). *Theory and practice of economic security in the sciences of economics*. Ukraine, Kyiv: Nats. in-t probl. mizhnar. bezpeky pry Radi nats. bezpeky i oborony Ukrainy (National Institute of International Security Problems at the National Security and Defense Council of Ukraine). (in Ukr.)

2. Dekhtyar, N.A. & Dejneka, A.V. (2015). Chapter 3. Strategies for the enterprise. Financial and economic security: the nature and mechanism of security. In K.S. Shaposhnikov (Ed.), *Economic Development Strategy: state, region, enterprise* (pp.254-266). Ukraine, Kherson: Publishing House "Helvetyka". (in Ukr.)
3. Moiseenko, I.P. & Marchenko, A.M. (2011). *Financial and economic security of enterprise*. Ukraine, Lviv. (in Ukr.)
4. Baranovskiy, A.I. (2015). The essence of economic security. *Współpraca Europejska (European Cooperation)*, 2 (2), 59-76. (in Ukr.)
5. James, P. & Magee, L. (2015). *Urban Sustainability in Theory and Practice: Circles of Sustainability*. London and New York: Routledge.
6. American Economic Association. (2016). *What is economics? Understanding the discipline*. Retrieved from <https://www.aeaweb.org/resources/students/what-is-economics>
7. ISECOM. (2014). *Open Source Security Testing Methodology Manual (OSSTMM)*. Retrieved from <http://www.osstmm.org/>
8. Navidnia, M. (2009). *Societal Security*. Iran, Tehran: Research Institute of Strategic Studies (Rahbord). (in Ukr.)
9. Kozachenko, G.V. (2015). Economic security of the enterprise: analysis of existing definitions. *Naukovyi Visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli (Scientific Bulletin of Poltava Economics and Trade University)*, 1 (69), 90-95. (in Ukr.)
10. Falovych, A. (2013). Modern trends in defining the essence of enterprise economic security. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava (Socio-economic problems and the state)*, 1 (8), 271-278. (in Ukr.)
11. Belous, Ia. (2011). Approaches to the definition of enterprise economic security. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo (Economy. Management. Entrepreneurship)*, 23 (II), 241-247. (in Ukr.)
12. Melnikova, K. (2011). Modern management approaches to defining the essence of enterprise economic security concept. *Ekonomika Kryma (Economy of Crimea)*, 4 (37), 167-170. (in Ukr.)
13. Dmitriev, I.A. & Fedotova, K.O. (2010). Defining the essence of enterprise economic security. *Ekonomika transportnoho kompleksu (Economics of transport sector)*, 16, 55-62. (in Ukr.)
14. Ihnashkina, T.B. & Shatokhin, A.L. (2013). *Enterprise economic security and its interpretation in academic writings*. Paper presented at Intern. scientific and practical Conf. "Ensuring economic security of industrial systems in the conditions of competition" Retrieved from http://mevhnu.com/load/2013/3_zabezpechennja_ekonomichnoji_bezpeki_virobnichikh_sistem_za_umov_rozvitku_konkurenciji/33-1-0-176. (in Ukr.)
15. Biloshkurska, N.V. & Biloshkurskyi, M.V. (2013). Theoretical aspects of enterprise economic security. *Stalyi rozvytok ekonomiky (Sustainable economic development)*, 2, 85-89. (in Ukr.)
16. Liashenko, O.M. (2014). Analytical review of modern approaches to defining the essence of enterprise economic security. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu (Journal of Zaporizhzhya National University)*, 1 (21), 254-263. (in Ukr.)
17. Rossoshanska, O.V. (2012). The essence of economic security of innovative design-oriented enterprises from the perspective of different stakeholders in the context of value-based management approach. *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva: (Project management and development of production)*, 2 (42), 136-144. (in Ukr.)
18. Lebedko, S. (2015). Systematization of theoretical approaches to the definition of "enterprise economic security". *Efektivna ekonomika (Efficient Economy)*, 11. (in Ukr.)
19. Pogorelov, Y.S. & Vakhlakova, V.V. (2016). Background of convergent-pragmatic approach forming to understanding enterprise economic security. *European cooperation*, 5 (12). (in Ukr.)
20. Kovalenko, O.V. (2016). Approaches to the definition of enterprise economic security. *Ekonomichni visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii (Economic Journal of Zaporizhzhia State Engineering Academy)*, 1, 65-72. (in Ukr.)
21. Logutova, T.G. & Nahayevskyy, D.I. (2011). Economic security of the enterprise: the nature, objectives and methods of providing. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti: zbirnyk naukovikh prac (Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property: collection of papers)*, 2, 204-207. (in Ukr.)
22. Nikitina, A.V. (2011). Development of theoretical foundations of enterprise economic security. *Vseukrainskyi nauково-vyrobnychiy zhurnal «Stalyi rozvytok ekonomiky» (Ukrainian Scientific Production Journal "Sustainable economic development")*, 3, 82-85. (in Ukr.)
23. Nabyvanets, I.R. (2014). Etymology and nature of the category of "economic security". *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy (Scientific Bulletin of NLTU in Ukraine)*, 24.4, 371-377. (in Ukr.)
24. Yankovets, T.N. (2015). Relationship between potential, economic security and developing of economic systems. *Aktualni problemy ekonomiky (Actual problems of economy)*, 9 (171), 66-73. (in Ukr.)
25. Truhan, O.L. (2010). Scientific interpretation of strategic management functions. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu / Ekonomichni nauky (Bulletin of Khmelnytsky National University / Economics)*, 1, Vol.2, 29-35. (in Ukr.)
26. Brovkina, Yu.O. (2015). Approaches to the study of the enterprise economic security concept. *Ekonomika: realii chasu (Economy: Realities of time)*, 1 (17), 122-128. (in Ukr.)
27. Ostroukhov, O.V. (2013). Comparative characteristics of approaches to determining the content of enterprise economic security. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva (Problems and prospects of entrepreneurship)*, 1, 47-53. (in Ukr.)

28. Rudkovskiy, O.V. (2014). Structure of enterprise economic security. *Visnyk Natsionalnoho transportnoho universytetu (Proceedings of the National Transport University)*, 29 (2), 93-99. (in Ukr.)
29. Matviichuk, L.O. (2012). Theoretical approaches to defining the essence of the concept of “enterprise economic security”. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky (Scientific Bulletin of Volyn National University named after Lesia Ukrayinka)*, 5 (230), 50-54. (in Ukr.)
30. Selyuchenko, N.Ye. & Klymash V.M. (2012). Economic security of the enterprise as a result of anti-crisis measures. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politehnika” (Proceedings of the National University “Lviv Polytechnic”)*, 749: *Logistics*, 260-265. (in Ukr.)
31. Atamanov, G.A. & Rogachev A.F. (2009). Need of new approaches for the study of economic security phenomenon. *Nauchno-tekhnicheskiye vedomosti SpbGPU. Ekonomicheskkiye nauki (Scientific-technical Journal of SpbHPU. Economic science)*, 1 (71), 320-325. (in Rus.)
32. Varnaliy, Z.S. & Sayenko, S.O. (2011). *The economic security of Ukraine: problems and priorities in strengthening*. Ukraine, Kyiv: Knowledge of Ukraine. (in Ukr.)

Dub Bohdana Stanislavivna

PhD Student (Enterprise Economic Security), research fellow

Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University,

E-mail: b.dub@ukr.net

CONCEPT OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY IN CONTEXT OF MODERN UKRAINIAN ECONOMIC SCIENCE DEVELOPMENT

Introduction. *There is no doubt that the scientists use the term definition that comply with the aims of their research. However a large number of scientific approaches to the definition of enterprise economic security does not contribute to a better understanding of the essence of this concept - on the contrary, attention of the scientific community has not been focused that, in particular, does not promote a detailed study of the economic security phenomenon in a practical sense. Therefore, in the current economic conditions it is required to provide summarizing research aimed at a comprehensive study of modern concepts and theories of experts in the field of economic security.*

Purpose. *The research aims at systematization of modern approaches in studying the concept of enterprise economic security and formation of author’s approach to further research of this scientific category.*

Methods. *Monographic method, theoretical generalization, systematization, organizing, graphical method, synthesis and analysis are used to determine the main approaches of researching enterprise economic security in Ukrainian publications.*

Results. *The essence of enterprises’ economic security in the context of current researches is revealed. Classification of scientific approaches, the peculiarities of their use in theoretical research and economic practice are shown. It is emphasized that the large number of approaches to the definition of “economic security” does not contribute to a better understanding of the essence of the concept - on the contrary, attention of the scientific community is sprayed that, in particular, does not promote a detailed study of the economic security phenomenon in practical sense.*

Originality. *Author’s approach to the definition of the term has been formed, namely: the essence of economic security has a three-pronged content - status of protection against threats, management discipline and interdisciplinary science, which find practical application in the management activities of business entity.*

Conclusion. *In consequence of systematized approaches to determining the enterprise economic security it is possible to conduct more detailed critical analysis. That promotes deeper study of essence of the concept, its better understanding, also further improves the theoretical basis, methodology of analysis and application system in the general system of enterprise management. This paper will form the basis for future development of applications in the field of economic security assessment and analysis of its efficiency. The author’s vision of term emphasizes the diversity of definition, multidimensional character of enterprise economic security as a complex economic category and the importance of its management in the current economic conditions.*

Keywords: *enterprise economic security; scientific approaches; resource-functional approach; harmonization approach; competitive approach; stability approach; protective approach; value based approach; the synthesis approach; systematization; multifunctional approaches; feature approaches.*

*Одержано редакцією 14.10.2016 р.
Прийнято до публікації 19.10.2016 р.*